

Työ- ja tasa-arvo-osasto
Tasa-arvoyksikkö
Annamari Asikainen

Kirjallinen lausunto

Valtiovarainvaliokunta
Kunta- ja terveysjaosto
3.11.2020

SUKUPUOLTEN TASA-ARVO TALOUSARVIOSSA 2021

Miten tasa-arvon edistäminen näkyy talousarvioprosessissa ja miten voidaan parantaa sukupuolten tasa-arvoon liittyviä vaikutusarvioita esim. suurten lainsäädäntöhankkeiden yhteydessä?

Hallitusohjelmassa todetaan, että hallitus sitoutuu sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen muun muassa talousarvioprosessissa ja kaikissa keskeisissä uudistuksissa. Sukupuolitietoista budjetointia on tarkoitus edistää mm. osana kestävä kehityksen budjetointia (VM). Myös hallituksen tasa-arvo-ohjelmassa on budjetin kehittämiseen liittyviä toimenpiteitä.

Talousarvion laatimisohteiden mukaan ministeriöt tekevät talousarvioesityksensä pääluokkaperusteluihin yhteenvedotekstin sukupuolivaikutuksiltaan merkittävistä talousarvioesitykseen liittyvistä tavoitteista, toimista ja määrärahoista. Parhaiten havaitaan tasa-arvon edistämiseen erityisesti kohdennetut toimet, määrärahat ja tavoitteet. Epäsuorasti tai tahattomasti eri sukupuoliin kohdistuvat vaikutukset jäävät helposti piiloon, vaikka toimet olisivat yhteiskunnallisesti merkittäviäkin (esim. investoinnit liikenteeseen, yrityksiin).

Prosessin kehittämistarve on tunnistettu, sillä nykyisellään käytäntö ei takaa sukupuolivaikutusten arviointia koko budjetissa. Budjetin sukupuolivaikutuksia on arvioitu ja menetelmiä on kehitetty mm. Tasa-arvoa talousarvioon- hankkeessa vuonna 2018. Keväällä 2020 VM järjesti ministeriöille sukupuolitietoisien budjetoinnin kehittämistyöpajan ja täsmensi ohjeistusta (VN/4842/2020). Vuoden 2021 talousarvioesityksistä tehdyn seurannan mukaan **ministeriöiden yhteenvedotarkastelut ovatkin kehittyneet lähes kaikilla ministeriöillä. (Liite 1)** Vuoden 2021 talousarvioesityksissä suurten uudistusten ja hankkeiden mahdollisia sukupuolivaikutuksia on jonkin verran nostettu esiin, vaikka varsinaista vaikutusarviointia ei olisikaan tehty. Perusteellinen sukupuolivaikutusten arviointi budjettiprosessin nopeassa rytmissä on haastavaa. Myönteistä on, että jos uudistuksen merkitys tasa-arvolle (tasa-arvorelevanssi) tunnistetaan talousarvioprosessissa, on todennäköisempää, että sukupuolivaikutuksia arvioidaan tarkemmin asian jatkovalmistelussa (esim. lakiesitys, strateginen ohjelma tms).

Sukupuolivaikutusten arviointia säädösvalmistelussa ohjaa Hallituksen esitysten laatimisohteet (HELO), joissa on ohjeet myös eri vaikutusten arviointiin, ml. sukupuolivaikutukset. Viime vuosina annetuista hallituksen esityksistä noin viideosassa on ollut jonkinlaista sukupuolinäkökulmaa tai arvioitu sukupuolivaikutuksia. Ministeriöiden välillä on eroja eikä vaikutusarviointien

laadusta ole kattavaa seuranta. Sukupuolivaikutusten arviointien määrään ja laatuun voidaan vaikuttaa mm. osana säädösvalmistelun kehittämistä. Asia on hyvä huomioida parhaillaan uudistettavissa hallituksen esitysten laatimisohjeissa (OM). Myös erilliset sukupuolivaikutuksiin ja muihin yhteiskunnallisiin tai perus- ja ihmisoikeusvaikutuksiin liittyvät koulutukset ovat tärkeitä.

Sukupuolivaikutusten arvioinnin kehittäminen osana budjetointia ja säädösvalmistelua edellyttää sukupuolittain analysoidun tiedon saatavuuden ja käytön parantamista, osaamisen vahvistamista sekä johdon ja päättäjien tukea työlle. Kehittämisessä erityinen vastuu on budjetti- ja säädösvalmisteluprosesseista vastaavilla ministeriöillä (VM, OM) yhteistyössä tasa-arvopolitiikasta vastaavan ministeriön (STM) kanssa. VNK:n rooli mm. valtioneuvoston tietohallinnon ja osaamisen kehittäjänä on myös tärkeä.

STM julkaisi (yhteistyössä THL:n kanssa) viranomaisten tasa-arvo-osaamista tukevan **Tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen – miten ja miksi? - digitaalisen koulutuksen keväällä 2020**. Se esittelee viranomaisen keskeiset velvoitteet ja tukee sukupuolten tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden integrointia viranomaisen toimintaan. Koulutus on saatavilla kaikille viranomaisille ja ensimmäinen näin laaja tasa-arvokoulutus Suomessa.

Koronaepidemian vaikutukset tasa-arvonäkökuilmasta

Koronaepidemia on nostanut yhteiskunnan sukupuolittuneisuuden esiin konkreettisella tavalla. Sekä koronan leviämisen hillintä että elvytystoimet kohdentuvat sukupuoliin eri tavoin, mm. työelämän sukupuolenumukaisesta segregaatiosta johtuen. Sukupuolen merkityksestä tarvitaan lisää tietoa, jotta voidaan vahvistaa toimenpiteiden vaikuttavuutta ja ehkäistä syrjintää. Liitteeseen on koottu tällä hetkellä saatavilla olevaa tietoa koronan sukupuolivaikutuksista.

Parhaillaan haetaan toteuttajaa VN TEAS-hankkeeseen "Koronakriisin vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon" (VN/22240/2020). Hankkeen tavoitteena on tehdä laaja-alainen selvitys koronakriisin terveydellisistä, taloudellisista ja sosiaalisista vaikutuksista sukupuoliin yhteiskunnassa sekä hyvinvointivaikutuksista työpaikoilla. Tutkimus valmistuu keväällä 2022.

LIITE 1 Tasa-arvokirjaukset ministeriöittäin TAE 2021

LIITE 2 Koronakriisin sukupuolivaikutukset

Katsaus ministeriöiden tasa-arvoyhteenvedoihin talousarvioesityksessä 2021

Sosiaali- ja terveysministeriö

Hallituksen tasa-arvopolitiikkaa koordinoivan ja tasa-arvolainsäädäntöä valmistelevan tasa-arvoyksikön toiminnan perusrahoituksen lisäksi **tasa-arvo- ja samapalkkaisuusohjelmille** osoitettiin hallitusohjelmassa 0,5milj. eur/vuosi.

Tasa-arvo-ohjelma julkaistiin hallituksen periaatepäätöksenä kesäkuussa 2020. Palkka-avoimuutta selvittävä työ on aloitettu. Neuvottelut samapalkkaisuusohjelmasta työmarkkinaosapuolten kanssa jatkuvat.

Kansainvälisen tasa-arvopalkinnon siirrettiin VNK:sta STM:öön. Palkintoon on varattu 0,5 milj.euroa vuosille 2021 ja 2023. Valtion rahoitus **turvakotitoimintaan** kasvaa 23,55 milj. euroon (v. 2020 21,55 milj. euroa). Tyttöjen ja naisten **sukuelinten silpomisen estämisen** toimintaohjelman toimeenpanoon, **naisiin kohdistuvan väkivallan** torjunnan toimikunnalle ja **väkivaltaisen radikalisaation ja ekstremismin ehkäisemiseen** ehdotetaan yhteensä 0,7 milj.euron lisäystä (THL:n toimintamenoihin). Ministeriön strategian vaikuttavuustavoitteiden seuraintaindikaattoreissa on huomioitu sukupuolen mukainen erittely. STM:n toimintamenoista rahoitetaan myös tasa-arvon tietopalvelua (Tasa-arvotiedon keskus, THL). Tasa-arvon kannalta **merkittäviksi uudistuksiksi ja hankkeiksi**, joissa sukupuolinäkökulma tulisi huomioida mainitaan yhteenvedossa **sosiaali- ja terveystalouden uudistus, sosiaaliturvan uudistus, poikkipolittisen lapsistrategian valmistelu (2 milj.euroa), lapsiperhetyö.**

Valtioneuvoston kanslia

Puolueiden poliittisen ja viestintätoiminnan tukemiseen tarkoitettua noin 35,5 miljoonasta eurosta 5 prosenttia on tarkoitettu puolueille naisten poliittiseen toimintaan (n. 1,77 milj.euroa). Täysin valtiomisteisten yhtiöiden hallitusvalinnoissa otetaan huomioon tasa-arvonäkökohdat siten, että kummankin sukupuolen osuus hallituksen jäsenistä on vähintään 40 %.

Ulkoministeriö

Naisrauhanturvaajien määrä pyritään nostamaan 7 %:in (nykyisin n. 5%; YK:n tavoite 15 %). Tyttöjen ja naisten oikeudet ovat Suomen kehityspolitiikan tärkeä painopiste. Kehitysyhteistyöhankkeita, joiden osa- tai päätavoitteena on naisten ja tyttöjen aseman ja oikeuksien vahvistaminen, tuetaan arviolta **455 milj. eurolla kehitysyhteistyömäärärahoista**. Suomi tavoittelee vaiheittain EU:n linjauksen mukaisesti sitä, että uusista hankkeista 85 % sisältää sukupuolten välistä tasa-arvoa edistäviä tavoitteita sekä sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamista kaikessa kehitysyhteistyössä. Vuonna 2021 tavoitteena on, että **51% uusista hankkeista sisältää tasa-arvotavoitteita ja että sukupuolten välistä tasa-arvoa edistävän kehitysyhteistyön osuus olisi 40%**. Määrärahoja osoitetaan mm. YK:n tasa-arvojärjestölle (UN Women), vähiten kehittyneiden- ja Afrikan maiden kehitykseen ja sukupuolten tasa-arvon tukemiseen.

Oikeusministeriö

Oikeusministeriön yhteydessä toimivien viranomaisten toimintamenoista rahoitetaan **tasa-arvovaltuutetun toimintaa** (970 000 e/2021) ja **Naisiin kohdistuvan väkivallan raportoinnin tehtävää** 200 000 e/2021. **Lainvalmistelijoiden osaamista perus- ja ihmisoikeuksissa (ml. tasa-arvo) vahvistetaan** ja ministeriöiden rajat ylittävään tukeen on lisätty vuodelle 2021 1 milj. euron määrä- raha (momentille 25.01.01). Oikeusministeriö huolehtii demokratian perusrakenteista sekä perus- ja ihmisoikeuspolitiikan

koordinoinnista ja kehittämisestä. Nämä tavoitteet tukevat Agenda 2030 tavoitteita sukupuolten tasa-arvosta, eriarvoisuuden vähentämisestä sekä hyvästä hallinnosta. Lisäksi ministeriön talousarvioesitys mainitsee lukuisia sukupuolten tasa-arvon kannalta merkittäviä toimia:

- kolmas perus- ja ihmisoikeustoimintaohjelman valmistelu
- äitiys- ja isyyslakien yhdistäminen vanhemmuuslaiksi
- ei-kaupallisen sijaissynnytyksen selvittäminen
- naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman toteuttaminen
- naisiin kohdistuvan väkivallan itsenäisen raportoinnin perustaminen
- seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistus
- pakkoavioliittojen kriminalisointia koskeva selvitys ja pakkoavioliittojen mitätöinti
- rikoslakiin rangaistuksen koventamisperusteeksi rikoksen tekeminen sukupuoleen perustuvasta vaikuttimesta.
- lähestymiskieltoa koskevat arvioinnit ja parantaminen
- ihmiskaupan vastainen toimintaohjelma

Sisäministeriö

Sisäministeriö on toimenpidesitoumuksessaan kestävän kehityksen edistämiseksi sitoutunut **vähentämään uudelleenuhriutumista rikoksissa ja onnettomuuksissa sekä uusintarikollisuutta**. Rikosten tekeminen ja niiden uhriksi joutuminen eivät jakaudu yhteiskunnassa tasaisesti, vaan pieni vähemmistö sekä tekee että kokee

rikoksia huomattavasti enemmän kuin muut. Tämä liittyy ennen kaikkea naisiin kohdistuvaan väkivaltaan sekä toisaalta (nuorten) miesten väkivaltakokemuksiin ja yllätykseen onnettomuuksien uhreina. Konkretiana naisiin kohdistuvassa väkivallassa on ohjaus palvelujen piiriin. Myös onnettomuusriskit kasautuvat tietyille väestöryhmille, kuten miehille. Huolehditaan **Istanbulin sopimuksen toimeenpanosta**, jatketaan **ihmiskaupan uhrien tunnistamista ja auttamista** sukupuolivaikutukset huomioiden ihmiskaupan vastaisen toimintaohjelman (2016—2017) suositusten mukaisesti. Ministeriö osallistuu mm.

seksuaalirikoslainsäädännön uudistamiseen sekä naisiin kohdistuvan väkivallan torjuntaohjelman laatimiseen ja toimeenpanoon. Tavoitteena on, että **Kriisinhallintakeskuksen kansainvälisiin tehtäviin lähettämistä asiantuntijoista 40% on naisia ja puolet siviilikriisinhallintakoulutukseen valittavista on naisia**.

Puolustusministeriö

Naisten hakeutumista vapaaehtoiseen asepalvelukseen ja sotilastehtäviin edistetään. Puolustusvoimissa toteutetaan määräaikainen ns. yhteistupakokeilu. Tasa-arvoisuuden ja yhdenvertaisuuden näkökulmat sisällytetään sotilaalliseen kriisinhallintatoimintaan jo koulutusvaiheessa. Tavoitteena on, että **naisten osuus kriisinhallinta-henkilöstöstä on vähintään 7 %**, ja sukupuolineuvonantajien sekä -yhdyshenkilöiden määrää lisätään. Puolustusvoimien sukupuolinäkökulmaan liittyviä tavoitteita ja kehittämistä käsittelevää ohjeistusta uudistetaan. Puolustusvoimat varmistaa, että sen antamaan asevelvollisten, kantahenkilökunnan ja kriisinhallintahenkilöstön koulutukseen valtavirtaistetaan sukupuolinäkökulma. Yleisen asevelvollisuuden kehittämistä ja maanpuolustusvelvollisuuden täyttämistä selvittävän laajapohjaisen parlamentaarisen komitean työssä tasa-arvonäkökulma huomioidaan osana yhdenvertaisuutta.

Valtiovarainministeriö

Valtiovarainministeriön pääluokan menoista noin 95 % on erilaisia säädös- tai sopimusperusteisia etuuksia, jäsenmaksuja ja tukia, joihin ei liity välittömiä sukupuolivaikutuksia. Hallinnonalalla otetaan huomioon

sukupuolivaikutukset lainsäädännön valmistelussa, henkilöstö- ja työnantajapolitiikassa, hankkeissa, talousarvion valmistelussa ja virastojen tulohajauksessa. VM edistää sukupuolitietoista budjetointia.

Progressiivinen henkilöverotus pienentää nettotulojen eroja sukupuolten välillä. Peruspalvelujen valtionosuuksilla rahoitetaan **kuntien järjestämiä sosiaali- ja terveydenhuollon sekä varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen palveluita**. Seuraavilla uudistuksilla voi olla sukupuolten tasa-arvoon liittyviä vaikutuksia:

- Lastensuojelulain jälkihuollon laajentaminen (poikien osuus jälkihuollon piirissä olevista on noin 89 %)
- Oppivelvollisuuden laajentaminen (pienentää erityisesti vaille toisen asteen tutkintoa jäävien nuorten miesten osuutta).
- Vanhuspalvelulain ehdotetut muutokset (kokoaikaisessa hoidossa olevat pääosin naisia, samoin työntekijät)
- Valtion työskentelytapojen digitalisointi ja etätyöskentelymahdollisuudet (tukee pienten lasten vanhempien työllistymistä)

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Eräiden naisjärjestöjen valtionavusta annetun lain (663/2007) mukaisiin valtionavustuksiin (268 000 euroa). (Talousarviossa esitellään sukupuolten välinen jakauma suoritetuissa tutkimuksissa). Tavoitteina mainitaan: vahvistaa koulujen edellytyksiä **purkaa sukupuolisegregaatiota, nostaa naisten osuutta** korkeakoulutuksen ja tutkimuksen arvioinnin **asiantuntijoista 40 prosenttiin** (toteuma 2019 34%), **vahvistaa sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta liikunnassa**. Lisäksi ministeriö sisällyttää sukupuolivaikutusten arvioinnin säädösvalmisteluprosessiin, hallinnonalan tulohajaukseen sekä toiminnan ja talouden suunnitteluun. **Valtionavustusten haku- ja myöntöprosesseissa** huomioidaan sukupuolten tasa-arvon edistäminen ja hallinnonalan toimintojen sukupuolivaikutuksia seurataan tilastoinnin ja tutkimusten avulla. Tasa-arvoon liittyviä tavoitteita edistetään myös **hallitusohjelman mukaisissa toimialan kehittämishankkeissa**, mm.:

- oppivelvollisuuden pidentäminen
- varhaiskasvatuksen ja perusopetuksen laatu- ja tasa-arvo- hankkeet
- ammatillisen koulutuksen opetushenkilöstön resurssien laajentaminen
- jatkuvan oppimisen laajentaminen
- korkeakoulutuksen saavutettavuussuunnitelmatyö
- tiedepolitiikan tutkimushankkeiden painotukset
- taiteen valtionosuusjärjestelmän uudistaminen
- taiteilija-apurahan tason korottaminen
- koululaisten harrastustoiminnan laajentaminen
- liikuntapoliittisen selonteon toimeenpano
- nuorten työpajatoiminnan laajentaminen.

Maa- ja metsätalousministeriö

Ministeriö jatkaa sukupuolinäkökulman valtavirtaistamista ja sisällyttämistä lainvalmisteluun, toiminnan ja talouden ohjaukseen sekä muihin tasa-arvon kannalta merkittäviin toimintoihin. Maa- ja metsätalousministeriön pääluokan menoista noin 90 % on siirtomenoja, joilla tuetaan eri politiikkasektoreiden vaikuttavuustavoitteiden saavuttamista. Pääsääntöisesti tukien myöntämisperusteena ei ole niiden vaikutus sukupuolten väliseen tasa-arvoon.

Liikenne- ja viestintäministeriö

Ministeriön hallinnonalalla **toteutetaan suunnitelmaa toiminnallisesta tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta** (LVM:n julkaisu 12/2018). Tavoitteena on **tuottaa suoritteita ja julkisia palveluita, joiden käyttämisessä eri väestöryhmien kuten naisten, miesten, lasten, vanhusten ja vammaisten tarpeet otetaan huomioon**. Eniten joukkoliikennematkoja tekevät 6—17-vuotiaat lapset ja nuoret sekä 18—34-vuotiaat naiset. Joukkoliikenteen matkasuorite on taas korkein 55—64-vuotiailla naisilla. Kaikkein pisimpiä joukkoliikennematkoja tekivät 55—64-vuotiaat miehet, mutta heidän matkamääränsä jäivät kuitenkin selvästi alle naisten. Kaikkein vähiten joukkoliikennettä käyttävät juuri eläkeiän ylittäneet miehet. Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus huomioidaan hallinnonalan säädös- ja määräystenvalmistelussa sekä hankinnoissa. Lisäksi pyritään saamaan **sukupuolieroteltua tietoa liikenteen ja viestinnän alalta päätöksenteon pohjaksi**.

Työ- ja elinkeinoministeriö

Sukupuolten tasa-arvon toteuttamisen varmistamiseksi kiinnitetään erityistä huomiota molempien **sukupuolten osallistumisen turvaamiseksi** suunnittelujärjestelmään kuuluvien toimielinten toimintaan (esim. maakuntien yhteistyöryhmät). **Alueiden kehittämiseen** liittyvässä ohjelmatyössä otetaan huomioon molempien **sukupuolten tarpeet ja mahdollisuudet**. Tasa-arvonäkökulma ulotetaan myös **hankkeiden suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin**.

Työmarkkinoiden jakautumista naisten ja miesten ammatteihin ja aloihin lievennetään muun muassa työllisyyden ja yrittäjyyden edistämistoimenpiteillä. (Yhteenvedossa työttömyystilasto sukupuolittain eriteltynä). "**Kestävää kasvua ja työtä 2014—2020**" Suomen rakennerahasto-ohjelman tavoitteena on sekä edistää sukupuolten tasa-arvoa että poistaa sukupuoliseriyntä. Sukupuolten moninaisuus tulee huomioida osana sukupuolten tasa-arvoa. Kuuden ensimmäisen toteutusvuoden aikana ohjelmassa on käynnistynyt 409 ESR- ja 1 159 EAKR-osarahoitteista hanketta, joissa sukupuolineriyntä on valtavirtaistettu. Näiden osuus varatusta julkisesta ESR-rahoituksesta on 31 % (231,7 milj. euroa) ja EAKR-rahoituksesta 23 % (249,1 milj. euroa). Erityisesti naisten asemaa parantavia hankkeita on ohjelmassa käynnistynyt (EAKR+ESR yht.) 89 kpl ja miesten asemaa parantavia 32 kpl.

Kotoutumisen ja työvoiman maahanmuuton edistämisen määrärahoja voidaan käyttää tasa-arvon edistämiseen.

Ympäristöministeriö

Sukupuolten tasa-arvoa edistetään säädös- ja informaatio-ohjauksen keinoin muun muassa **rakennettua ympäristöä koskevassa ohjauksessa ja päätöksenteossa**. Talousarvion määrärahoilla ei arvioida olevan merkittäviä vaikutuksia sukupuolten väliseen tasa-arvoon. **Asunnottomuuteen liittyvien tietojärjestelmien kehittämällä** pystytään lisäämään sekä naisten että miesten erityistarpeiden huomioimista. Naisten asunnottomuuden vähentämistä ja asumispolkuja turvataan useiden toimijoiden yhteistyöllä.

Ilmastosuunnitelman sukupuolivaikutusten toimeenpanossa otetaan huomioon erityisesti kaupunkien liikennesuunnittelu ja kulutuksen ohjaukseen liittyvät asiat, lämmityksen tai muiden teknisten keinojen, joukkoliikenteen edistäminen, turvallisuus tai turvattomuus sekä naisten ja miesten ruokatottumusten erojen analysointi, joka vaikuttaa hiilijalanjälkeen.

Koronakriisin sukupuolivaikutuksia

STM/Työ- ja tasa-arvo-osasto/Tasa-arvokeskus

Koronapandemian vaikutukset ovat laaja-alaisia koko yhteiskunnassa, mutta vaikutukset eivät jakaudu tasaisesti. Sukupuolten välinen tasa-arvo ei toteudu Suomessa ja siksi on tärkeää tarkastella koronakriisin vaikutuksia sukupuoliin. Oleellista on ottaa huomioon myös muut risteävät erot, kuten ikä, etninen tausta, asuinalue ja sosioekonominen asema. Tutkimuksia koronapandemian vaikutuksista sukupuoliin on lokakuussa 2020 saatavilla rajoitetusti, eikä tässä yhteenvedossa siis ole kaikkia mahdollisia vaikutuksia. Yhteen on koottu jo havaittavissa olevia vaikutuksia sekä mahdollisia vaikutuksia, joita asiantuntijat niin kansallisesti kuin kansainvälisesti ovat kehottaneet huomioimaan.

Koronakriisin sukupuolivaikutukset on tässä koonnissa jaettu seitsemään teemaan: etulinjan työntekijät, hyvinvointi ja terveys, palkaton hoiva- ja kotityö, talous ja työelämä, sukupuolittunut väkivalta, haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät sekä sukupuolen moninaisuus.

Etulinjan työntekijät

Naiset muodostavat selkeän enemmistön sosiaali- ja terveyshuollon henkilöstöstä, kuten sairaanhoitajista, kättilöistä ja pitkäaikaisen hoivan työntekijöistä. Ala on verrattain matalastipalkattua ja työntekijöihin kohdistuu erityistä painetta ja kiirettä. Työn luonne aiheuttaa korkeamman tartuntariskin sitä tekeville. Sama pätee esimerkiksi kauppojen kassoihin ja muihin sellaisiin palvelualan ammatteihin, joissa etätyön tekeminen ei ole mahdollista.

Huomioitavaa on myös se, että samalla kun naiset muodostavat enemmistön hoiva-alan käytännön työssä, miehet edustavat enemmistöä alaan liittyvissä päätöksentekokelemissä ja johtoasemissa. (OECD 2020)

Hyvinvointi ja terveys

THL:n raportoimissa koronavirustapauksissa sekä koronavirustaudin aiheuttamissa kuolemantapauksissa sukupuolijakauma on lokakuuhun 2020 mennessä varsin tasainen. Koronakriisin aiheuttamat terveysvaikutukset ulottuvat myös laajemmalle kuin itse viruksen aiheuttamiin sairastumisiin.

Työn kuormittavuus on lisääntynyt pandemian aikana esimerkiksi terveys- ja vanhushuolteissa. OECD:n mukaan naiset kärsivät masennuksesta enemmän kuin miehet jo ennen pandemiaa, lisäksi suuri hoivatyön määrä altisti mielenterveysongelmille jo ennen pandemiatilannetta. Suomessa naisten jaksamisen ongelmat ovat kasvaneet työelämässä jo ennen kriisiä, etenkin kuntasektorilla (Sutela, Pärnänen, Keyriläinen 2019).

Kuormittavuuden lisääntyminen koskettaa myös kouluelämää, koululaisia ja opiskelijoita. Normaalioloissa yläkouluikäisten tyttöjen ahdistuneisuus on suurempaa kuin poikien (esim. OECD ja pisa-tutkimukset). Valmistuiko koronakeväänä? –kyselyn mukaan erityisesti naispuoliset opiskelijat raportoivat vaikutuksia mielen hyvinvointiin (Herkama & Repo 2020). Etäopetuksen vaikutusta ennestään suuremmassa syrjäytymisvaarassa olleiden poikien tilanteeseen tulisi myös selvittää.

Kuormittuneisuus on erityisen yleistä nuorilla naisilla, yli 80-vuotiailla ja vähemmän koulutetuilla. Näillä ryhmillä myös yksinäisyys on yleisintä. Huono-osaisuuden eri muodot kasautuvat usein samoille henkilöille.

Taloudelliset ongelmat työttömillä yhdistyvät helposti muihin hyvinvoinnin ja terveyden ongelmiin. (STM & TEM 2020)

Joitain tutkimuksia ja viitteitä naisten kuormittuneisuudesta ja mielenterveyshuolista on jo. Tällaisia ovat muun muassa Iso-Britanniassa tehty tutkimus, joka kartoittaa koronapandemian vaikutuksia alakouluikäisten ja nuorempien lasten perheisiin sukupuolen ja tulotason mukaan. Yhdysvalloissa maahanmuuttajanaisten hyvinvointia kartoittanut tutkimus antaa viitteitä esimerkiksi lähisuhdeväkivallan lisääntymisestä, mielenterveyden haasteista ja palvelujen saatavuuden heikentymisestä. (Covid-19 tutkimuskatsaus 6/2020.)

Palkaton hoiva- ja kotityö

Kriisi ja etätyö ovat tuoneet haasteita työn ja yksityiselämän yhteensovittamiseen ja hoivataakka on perheissä lisääntynyt. Riskinä on, että naisten kotitöiden ja palkattoman hoivatyön määrä on kasvanut. Ennen koronakriisin puhkeamista naiset tekivät EU:ssa 13 tuntia enemmän palkatonta koti- ja hoivatyötä viikossa kuin miehet. Erityisen vaikea tilanne on yksinhuoltajilla, joista lähes 85 % on EU:ssa naisia ja lähes puolet heistä köyhyysriskin alla. (EIGE)

Tilanne on kuormittava niin yksilöllisesti kuin parisuhteiden kannalta, mutta hoivan entistä epätasaisempaa jakautumista tulisi tarkastella myös suhteessa naisten työllisyyteen (STM & TEM 2020).

Monessa perheessä hoivan ja kotityön epätasainen jakautuminen lisääntyi. Kirkon Tutkimuskeskuksen kyselyn (Salomäki 2020) mukaan naiset olivat tilanteesta miehiä kuormittuneempia. Eniten huolenaiheita oli yksinhuoltajilla ja alle 30-vuotiailla. Koronakriisi vaikutti myös omaishoitoperheisiin monien tukipalvelujen loppuessa. Valtaosa omaishoitajista on naisia ja yli puolet yli 65-vuotiaita. (Sutela, Pärnänen, Keyriläinen 2019).

Toisaalta kriisi antaa mahdollisuuden kotitöiden tasaisempaan jakamiseen. Norjassa tehty tutkimus (The Norwegian Work Research Institute WRI) antaa viitteitä siitä, että tasaisemmin kotitöitään jakavien perheiden määrä on kasvanut pandemian aikana.

Talous ja työelämä

Työmarkkinoiden riskiryhmiä koronapandemian aikana ovat nuoret, ikääntyneet, maahanmuuttajat, pitkäaikaistyöttömät, vammaiset ja osatyökykyiset sekä naiset ja itsensä työllistäjät. (STM & TEM 2020). OECD myös arvioi, että naisyrittäjät saattavat kärsiä epidemiasta eri tavalla ja kenties enemmän kuin miesyrittäjät (OECD 2020).

Koronakriisin vaikutukset talouteen ja työllisyyteen EU:ssa ovat olleet merkittävät. Kriisi kohdistuu varsinkin työmarkkinoilla huonossa asemassa oleviin, kuten määräaikaista ja osa-aikaista työtä tekeviin (EIGE). Suomessa vuonna 2019 naispalkansaajista osa-aikaisia oli 22 %, miespalkansaajista 10 %. Määräaikaisessa työsuhteessa työskenteli 19 % naispalkansaajista ja 13 % miespalkansaajista. (THL)

Lomautukset ja työttömyys kohdistuivat Suomessakin ensimmäisenä palvelusektoriin, naisiin ja ikäryhmistä eniten 25–34-vuotiaisiin. Varsinkin naisvaltaisilla matkailu- ja ravitsemusaloilla kriisin vaikutus oli välitön. Kelan työttömyysetuuksia hakivat erityisesti nuoret, vähemmän koulutetut 20–24-vuotiaat naiset. Palvelualat ovat tärkeitä myös ulkomaalaistaustaisten ja vammaisten henkilöiden työllistäjinä. Koronakriisi toi entistä kirkkaammin esiin Suomelle tyypillisen työmarkkinoiden ja koulutuksen voimakkaan sukupuolenumukaisen jakautumisen.

ILO:n politiikkaohjelma toteaa, että sukupuolten tasa-arvo on asetettava keskiöön koronakriisin hoito- ja elpymissuunnitelmissa, jotta välttyttäisiin pitkäaikaisilta negatiivisilta sukupuolivaikutuksilta työmarkkinoilla. Ohjelma nostaa esiin neljä keskeistä politiikkatoimea: naisten työttömyyden estäminen, ennen aikaisten julkisen talouden vakauttamistoimien välttäminen, investoinnit hoivasektoriin ja sukupuolitietoinen työllisyyspolitiikka. (ILO 2020)

Valmistuiko koronakeväänä? –kyselyn mukaan monien suomalaisten ammattikoululaisten ja lukiolaisten valmistuminen lykkääntynyt ja hyvinvointi laskenut. Vaikutukset näyttävät kasautuvan erityisesti oppilaille joilla oli aiempia vaikeuksia esimerkiksi oppimisvaikeuksia tai kokemuksia koulukiusaamisesta. (Herkama & Repo 2020.)

Sukupuolittunut väkivalta

Tilastokeskuksen mukaan parisuhdeväkivallasta tehty ilmoitukset lisääntyivät Suomessa koronakevään aikana. Myös poliisin kotihälytykset lisääntyivät koronakriisin alettua. Kuitenkaan yhteydenotot esimerkiksi turvakoteihin eivät lisääntyneet. Etäopetukseen siirtyminen aiheutti myös sen, etteivät opettajat pystyneet havainnoimaan oppilaiden hyvinvointia ja mahdolliset perheväkivaltatapaukset jäivät havaitsematta. On mahdollista, että poikkeusoloissa lapsiin ja naisiin kohdistuva väkivalta jää entistä enemmän piiloon. Keskeistä on, miten taataan palveluiden saavutettavuus kriisiaikana ja sen jälkeen.

Covid-19-kriisin vaikutuksista perhe- ja lähisuhdeväkivaltaan ei ole vielä EU-tason tilastoja. Muu-tamista EU-maista on kuitenkin saatavilla tietoja: Ranskassa kotiväkivaltahälytysten määrä kasvoi viikossa 32 %:lla, Liettuassa keväällä kolmen viikon aikana hälytysten määrä oli 20 % suurempi kuin samaan aikaan vuonna 2019. OECD arvioi, että naisiin kohdistuva väkivalta lisääntyy eristäytymisen myötä.

Haavoittuvassa asemassa olevat ryhmät

Koronakriisi on iskenyt pahimmin jo aiemmin haavoittuvissa asemassa oleviin ryhmiin, kuten turvapaikanhakijoihin ja maahanmuuttajiin, vammaisiin, asunnottomiin ja romaneihin. Vammaisilla henkilöillä ei välttämättä ole mahdollisuutta fyysisen etäisyyden pitämiseen. Turvapaikanhakijat ja maahanmuuttajat, asunnottomat ja romanit saattavat kohdata vaikeuksia esimerkiksi puhtaan veden saannissa käsien pesua varten, tiedon saannissa tai terveydenhoidon piirissä. (EIGE)

Suomessa yli 70- vuotiaille annetut suositukset kontaktien välttämisestä ja hoivakotien vierailurajoitukset kohdistuivat naisten pidemmän keskimääräisen eliniän vuoksi useammin naisiin kuin miehiin.

Sukupuolen moninaisuus

Valtaosa sukupuolen mukaan erotellusta tiedosta koronapandemian vaikutuksista on jaettu naisiin ja miehiin, jättäen sukupuolen moninaisuuden huomioimatta. Koronakriisillä on kuitenkin moninaisia vaikutuksia myös sukupuolivähemmistöjen edustajiin, kuten huoli terveyspalveluiden saatavuudesta ja häirinnän ja väkivallan uhan mahdollinen lisääntyminen (TANE). Euroopassa on myös nähtävissä HLBTI+-oikeuksiin kohdistuvaa vastustusta ja onkin tärkeää jatkaa myös seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen ihmisoikeuksien suojelua ja vahvistamista kriisin aikana.

Lähteitä

EIGE. Covid-19 and gender equality. <https://eige.europa.eu/topics/health/covid-19-and-gender-equality>

Herkama, S. & Repo, J. (2020) Valmistuitko koronakeväänä? –kysely. INVEST-blogi. Linkki blogitekstiin: <https://blogit.utu.fi/invest/2020/08/19/valmistuitkokoronakevaana-kyselyn-tulokset-kertovat-nuorten-vaikeuksista-poikkeustilanteessa/>

International Labour Organization (2020) A gender-responsive employment recovery: Building back fairer. Policy Brief. July 2020.

Nordic Labour Journal (2020) A silver lining for working life during corona. <http://www.nordiclabourjournal.org/nyheter/news-2020/article.2020-08-14.6356422463>

OECD (2017) PISA 2015 Results (Volume III): Students' Well-Being, <https://doi.org/10.1787/19963777>

OECD (2019) PISA 2018 Results (Volume II): Where All Students Can Succeed, <https://doi.org/10.1787/19963777>

OECD (2020) Women at the core of the fight against COVID-19 crisis. <https://www.oecd.org/coronavirus/policy-responses/women-at-the-core-of-the-fight-against-covid-19-crisis-553a8269/>

Salomäki, H. (2020) Suomalaisten henkinen kriisinkestävyys. huolenaiheet ja turvallisuutta tuovat tekijät koronakriisissä. Kirkon tutkimuskeskus.

Sosiaali- ja terveysministeriö STM & Työ- ja elinkeinoministeriö TEM (2020). Hyvinvoinnin ja tasa-arvon vahvistaminen koronakriisin aikana ja sen jälkeen. Valtioneuvoston julkaisuja: 2020:19

Sutela, H., Pärnänen, A. & Keyriläinen, M. (2019) Digiajan työelämä – työolotutkimuksen tuloksia 1977-2018. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tup/julkaisut/tiedostot/julkaisuluettelo/ytym_1977-2018_2019_21473_net.pdf

TANE 2020. Sukupuolen moninaisuus tulee huomioida myös koronan aikana. <https://tane.fi/-/sukupuolen-moninaisuus-tulee-huomioida-myo-koronan-aikana>

THL Työllisyys ja työsuhteet sukupuolittain. <https://thl.fi/fi/web/sukupuolten-tasa-arvo/tasa-arvon-tila/tyo-ja-toimeentulo/tyollisyys-ja-tyosuhteet-sukupuolittain>

Valtioneuvoston kanslia. Covid-19 tutkimuskatsaukset. <https://tietokayttoon.fi/covid-19-tutkimuskatsaukset>